

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 476

Archeologienota Elizabetlaan te Knokke (West-Vlaanderen)

Programma van Maatregelen

DE MUER K.

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2020
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Janssens David
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Gemotiveerd advies	- 4 -
1.1	Aanwezigheid van archeologisch erfgoed	- 4 -
1.2	Potentieel op kenniswinst.....	- 5 -
1.3	Impactbepaling.....	- 6 -
1.4	Volledigheid van het onderzoek.....	- 7 -
1.5	Keuze van vervolgonderzoek	- 8 -
2	Programma van maatregelen	- 9 -

1 Gemotiveerd advies

Bij geplande stedenbouwkundige werken met bodemingreep geeft een archeologienota, in het bijzonder het programma van maatregelen, advies over noodzakelijk geachte maatregelen voor de bescherming van mogelijk archeologisch erfgoed in de bodem. Het programma beschrijft de aard en de uitvoeringswijze van geadviseerde beschermingsmaatregelen. Het advies is gebaseerd op de resultaten van een voorafgaand bureauonderzoek (zie Verslag van resultaten).

1.1 Aanwezigheid van archeologisch erfgoed

De aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied kan niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk om voor meerdere historische perioden een archeologische verwachting naar voor te schuiven.

Voor de steen- en metaaltijden is de verwachting op het aantreffen van sporen eerder laag, omdat de Vlaamse kustlijn tussen de derde en de achtste eeuw landinwaarts verschoof en de bodem van het huidige Knokke-Heist hierbij weggespoeld werd, inclusief eventuele sporen uit de steen- en metaaltijden. Voor de Romeinse periode is er wel een verwachting op het aantreffen van sporen, want verspreid over de hele kustvlakte zijn meerdere Romeinse sites gekend. In Heist-Duinbergen werden sporen gevonden die wijzen op Gallo-Romeinse bewoning. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt evenwel geen indicaties van sporen uit de Romeinse periode binnen een straal van 500 m rond het projectgebied.

Voor de middeleeuwen, in het bijzonder de late middeleeuwen, is de verwachting op het aantreffen van sporen binnen het projectgebied hoog. De huidige Elizabetlaan volgt het tracé van de voormalige Graafjansdijk, die ontstond tijdens de zomer van 1405 als een samenvoeging van versterkte dijken en dijken die heropgebouwd werden na breuk door de Sint-Elisabethsvloed op 19 november 1404. De tweede bewoningskern van Heist ontstond net ten zuiden van de Graafjansdijk – ter hoogte van het kruispunt van de huidige Elizabetlaan en de Kursaalstraat – nadat de eerste, zuidelijker kern getroffen was door de Honderdjarige Oorlog. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt bouwkundige elementen voor vier locaties binnen de tweede bewoningskern van Heist. Deze wekken de verwachting dat zich binnen het projectgebied eveneens sporen uit de late middeleeuwen kunnen bevinden.

Voor de Nieuwe Tijd, meer bepaald de periodes 1500-1550 en 1750-1800, is de verwachting op het aantreffen van sporen binnen het projectgebied hoog. De nederzetting ten zuiden van de Graafjansdijk beleefde tijdens de eerste helft van de 16de eeuw een bloeiperiode en wist zich na een eeuwenlang verval vanaf 1750 te herstellen. De Kaart van Ferraris laat toe vast te stellen dat het projectgebied deze nederzetting doorsnijdt. Bovendien vermeldt de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) sporen van bewoning voor twee locaties binnen het nederzettingsgebied. Beide bronnen wekken de verwachting dat zich binnen het projectgebied sporen uit de vroege 16de en/of late 18de eeuw kunnen bevinden.

Voor de Nieuwste Tijd, in het bijzonder de periode 1860-1950, is de verwachting op het aantreffen van sporen binnen het projectgebied eveneens hoog. In 1860 liet de Belgische Staat de duinen ten noorden van de dorpskern van Heist verkavelen, om tegemoet te komen aan het groeiende toerisme. Binnen het projectgebied, meer bepaald de zones ten noorden van de huidige Elizabetlaan, zijn er mogelijk archeologische sporen te vinden die wijzen op deze 19de-eeuwse verkaveling. Historisch belangrijk is ook de bouw in 1867 van de eerste plaatselijke spoorweg vlak langs de Graafjansdijk, met aan het einde ervan een station. Aangezien deze spoorweg, die waarschijnlijk rond 1950 weer afgebroken werd toen er meer zuidelijk een nieuw station werd opgericht, het tracé van de huidige Elizabetlaan volgt, is er een kans dat zich binnen het projectgebied nog elementen van deze spoorweg bevinden. Het station zelf lag ter hoogte van de huidige Graaf d'Ursellaan. Ook hier is een kans dat zich binnen het projectgebied nog archeologische sporen van het station bevinden.

Voor de Nieuwste Tijd is tenslotte nog een verwachting voor het aantreffen van sporen uit de Eerste Wereldoorlog. Binnen het projectgebied liepen twee Duitse loopgraven, de ene ter hoogte van het huidige Vissershuldeplein en de andere aan het oostelijke uiteinde van het projectgebied.

1.2 Potentieel op kenniswinst

Ondanks de verwachting dat zich binnen het projectgebied archeologisch erfgoed bevindt, is het potentieel op kenniswinst uiterst gering. Immers, het enige onderdeel van de geplande werken dat het bodemarchief bedreigt, namelijk de aanleg van nieuwe riolering, laat geen archeologisch vervolgonderzoek toe waarbij sporen en artefacten op een samenhangende manier kunnen geïnterpreteerd worden.

1.3 Impactbepaling

1.3.1 Impactbepaling van eerdere recente stedenbouwkundige werken

Binnen het projectgebied liggen onder de bestaande verhardingen rioleringsleidingen van 30 tot 100 cm diameter op een gemiddelde diepte van 1,10 tot 3,74 m. Bij de aanleg van deze leidingen werd het bodemarchief zodanig verstoord dat er ter plaatse geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt. Het gaat meer bepaald, van west naar oost, om de volgende zones: (1) het kruispunt van de Jozef Dhoorelaan en het Vissershuldeplein, waar zich mogelijk nog sporen van een loopgraaf uit de Eerste Wereldoorlog bevonden, (2) het westelijk deel van de Vlamingstraat, waar zich mogelijk nog sporen van Panhouck bevonden, één van de twee gehuchten van het 18de-eeuwse vissersdorp Heyst, (3) het zuidelijk deel van het kruispunt van de Elizabetlaan en de Vuurtorenstraat, waar zich eveneens sporen van Panhouck konden bevinden, (4) het noordelijk deel van het kruispunt van de Elizabetlaan en de Kardinaal Mercierstraat, waar zich sporen van Panhouck konden bevinden, en (5) het kruispunt van de Kursaalstraat en de Knokkestraat, waar zich eveneens nog sporen van Panhouck konden bevinden.

1.3.2 Impactbepaling van geplande stedenbouwkundige werken

Van west naar oost, vanaf de gemeentelijke grens tussen Knokke en Zeebrugge tot en met het kruispunt met de Krommedijk, wordt de Elizabetlaan, inclusief alle ventwegen, vernieuwd. De ventwegen van de Elizabetlaan zijn de Vlamingstraat, de Nicolas Mengélaan, de Graaf d'Ursellaan en de Knokkestraat. Ook de kruispunten met de Heistlaan, het Vissershuldeplein, de Kursaalstraat en de Krommedijk worden vernieuwd. De vernieuwing behelst het opnieuw aanleggen van de bestaande verhardingen en de aanleg van nieuwe rioleringsleidingen.

Bij het opnieuw aanleggen van de bestaande verhardingen blijven de huidige oppervlakte en diepte behouden. De wegeniswerken zullen dus geen bijkomende impact op het bodemarchief hebben. De rioleringswerken daarentegen zullen wel een beperkte bijkomende verstoring van het bodemarchief teweegbrengen. Er zullen bij de aanleg van de nieuwe leidingen sleuven gegraven worden met een breedte van 35 tot 70 cm en een diepte van 1,02 tot 4,12 m. Binnen het projectgebied is het bodemarchief van de volgende zones, gerangschikt van west naar oost, bedreigd door de geplande rioleringswerken: (1) op de rechter rijstrook van de Elizabetlaan ten zuiden van de trambedding, ter hoogte van het kruispunt met de Vuurtorenstraat, een zone met een lengte van ca. 43 m, een breedte van ca. 50 cm en een gemiddelde diepte van ca. 1,73 m en, daarop aansluitend, een andere zone

van ca. 11,5 m, een breedte van ca. 50 cm en een gemiddelde diepte van ca. 1,25 m, waar zich nog sporen van de Graafjansdijk zouden kunnen bevinden, (2) op de rechter rijstrook van de Elizabetlaan ten noorden van de trambedding, ter hoogte van het kruispunt met de Albatrosstraat, een zone met een lengte van ca. 25 m, een breedte van ca. 70 cm en een diepte van ca. 1,85 m, waarin zich mogelijk nog sporen van de 18de-eeuwse Zee Dyck bevinden, (3) op de Elizabetlaan ten zuiden van de trambedding, ter hoogte van de aansluiting met de Noordstraat, een zone met een lengte van ca. 32 m, een breedte van ca. 50 cm en een gemiddelde diepte van ca. 1,65 m, waarin zich eveneens nog sporen van de Zee Dyck zouden kunnen bevinden, (4) in de groenzone tussen de Elizabetlaan en de Knokkestraat, ter hoogte van het kruispunt van de Knokkestraat en de Steenstraat, een zone met een lengte van ca. 15 m, een breedte van ca. 50 cm en een diepte van ca. 1,45 m, waar zich nog sporen van de Graafjansdijk zouden kunnen bevinden, (5) op het kruispunt van de Elizabetlaan en de Krommedijk een zone met een lengte van ca. 1 m en een breedte van ca. 50 cm, waarin zich nog sporen van een loopgraaf uit de Eerste Wereldoorlog zouden kunnen bevinden.

Gesteld dat in de laatste zone het bodemarchief nog intact is, dan zouden bij archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem eventuele sporen en artefacten niet geïnterpreteerd kunnen worden, omdat de geplande werken niet toelaten dat de ruimere context blootgelegd en onderzocht wordt. Daarom adviseert ADEDE bvba in deze zone geen archeologisch vervolgonderzoek. In de vier andere zones zouden bij archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem eventueel sporen kunnen gevonden worden die informatie geven over de materiaal-technische opbouw van de Graafjansdijk en de Zee Dyck. Echter, gezien de voorziene werkwijze bij de rioleringswerken – montage van de buizen vanuit een verplaatsbare sleufbekisting, waardoor er in de sleuven zelf geen archeologische profielen zichtbaar zijn –, is de verwachte kenniswinst beperkt. Daarom adviseert ADEDE bvba ook in deze zones geen verder archeologisch vooronderzoek.

1.4 Volledigheid van het onderzoek

Het bureauonderzoek liet niet toe om de aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied met zekerheid aan te tonen. Wel was het mogelijk om voor meerdere historische perioden een archeologische verwachting naar voor te schuiven. Wat de bewaringstoestand van het bodemarchief betreft, was het moeilijk om de graad van verstoring nauwkeurig in te schatten. In 1867 werd de bodem bij de aanleg van een spoorweg en een station mogelijk zodanig verstoord, dat eventuele archeologische sporen uit oudere perioden (deels) vernietigd werden. Het bureauonderzoek heeft echter geen concrete informatie opgeleverd over de omvang van de toenmalige ingreep

in de bodem, net zo min als over de omvang van de bodemuitgreep uit 1951, toen op het tracé van de eerste spoorweg de Leopold II-laan werd aangelegd, die later de nieuwe naam Elizabetlaan kreeg.

1.5 Keuze van vervolgonderzoek

Aangezien het bureauonderzoek aangetoond heeft dat (1) het bodemarchief door eerdere ingrepen (mogelijk) ernstig verstoord is en (2) het potentieel op kenniswinst uiterst gering is, adviseert ADEDE bvba geen verder archeologisch vooronderzoek.

2 Programma van maatregelen

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het potentieel op kenniswinst bij archeologisch vervolgonderzoek uiterst gering is. Volgens artikel 5.2 van de Code van Goede Praktijk is verder vooronderzoek dan ook niet aangewezen. Verdere maatregelen inzake archeologisch onderzoek worden dan ook – conform de Code van Goede Praktijk – niet voorgesteld. Wel zijn de opdrachtgever en de aannemer van de geplande werken wettelijk verplicht om eventuele toevalsvondsten te melden aan het Agentschap voor Onroerend Erfgoed.